

JAN BAŽANT
ŘECKÉ
MÝTY

I
O BOZÍCH
A LIDECH

ILUSTROVALA KATEŘINA BOUDRIOT BAŽANTOVÁ

ARGO

JAN BAŽANT

ŘECKÉ MÝTY I

Ilustrace Kateřina Boudriot Bažantová

Návrh přebalu, grafická úprava a sazba Martin Radimecký
podle návrhu Kateřiny Boudriot Bažantové.

Odpovědná redaktorka Magdalena Moravová.

Korektury Marcela Blažková a Milan Slezák.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, Praha 3, 130 00,
www.argo.cz, roku 2025 jako svoji 5978. publikaci.

Vytiskla tiskárna Finidr.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-4876-3

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS

sklad: V Halách 877, 252 62 Horoměřice

tel: 226 519 383, fax: 226 519 387

e-mail: odbýt@kosmas.cz

www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit
v internetovém knihkupectví

www.kosmas.cz

ŘECKÉ MÝTY DNES

V životě Řeků hrály mýty významnou roli, kterou nelze srovnat s ničím, co známe z jiných kultur. Vystupovala v nich božstva i hrdinové, jejichž příběhy byly často vyprávěny, ale také zobrazovány jako nedílná součást náboženské praxe. Mýty Řeky provázely i v každodenním životě, od kolébky až do hrobu. V dětství Řekové poslouchali známé příběhy od babičky či matky, ve škole recitovali poezii, kterou mýty inspirovaly. Dospělí Řekové zpívali o mytických hrdinech při večerních hostinách, kde se víno podávalo v nádobách vyzdobených příběhy z jejich dávné minulosti. Od 5. století před Kristem se na mytické příběhy běžně chodilo do divadla. Mytické postavy Řeky vyprovázely i na poslední cestě, protože jimi byly vyzdobeny náhrobky a předměty, s nimiž byli pohřbíváni.

Všudypřítomnost mýtů v řeckém životě vysvětluje jejich vybroušenost a mnohvrstevnatost. Díky tomu přežily ztrátu řecké politické samostatnosti, zánik antické říše římské, nástup křesťanství a všechny další převratné změny. Významnou součástí západní kultury zůstaly dodnes.

O tom, že neznalost antické mytologie může mít i fatální následky, se dočteme například v detektivním příběhu *Lord Edgware umírá*, který vydala v roce 1933 Agatha Christie. Na obědě londýnské smetánky kdosi ve společenské konverzaci zmínil „Paridův soud“, anglicky „the Judgment of Paris“. Do této společnosti se vetřela podvodnice vydávající se za dámu, která se přítomným vyrovnala ve všem, kromě vzdělání. Když zaslechla slovo „Paris“, vybavilo se jí hlavní město Francie. Domnívala se, že se mluví o „soudu Paříže“ ohledně módy. Vstoupila proto do hovoru prohlášením: „Paříž? Proč? Dnes už Paříž neboří ledy. Dnes rozhoduje Londýn a New York.“ Takto na sebe dotyčná prozradila, že není vzdělaná a kultivovaná dáma Jane Wilkinsonová, za niž se vydávala.

Všichni kromě nevzdělané podvodnice pochopili, že se mluvilo o Paridovi, postavě z řecké mytologie, příčině trójské války. Všichni totiž znali příběh o svatbě Pélea a bohyně Thetidy. Na jejich svatbu Olympané nepozvali Eridu, bohyni sváru, aby jim nezkazila zábavu. Eris se pomstila tím, že na hostinu přesto přišla a vyvolala spor mezi Hérrou, Athénou a Afrodítou. Vhodila mezi ně jablko s nápisem oznamujícím, že patří nejkrásnější z nich.

Zeus znesvářené bohyně poslal na horu Ídu u Tróje, aby je rozsoudil světa neznalý pastýř Paris, který však byl ve skutečnosti příslušníkem tamního královského rodu. Paris rozhodl ve prospěch Afrodítiny, která mu slíbila tehdy nejkrásnější ženu světa, Helenu. Paris ovšem musel Helenu unést, protože byla provdaná za spartského krále Meneláa. S Afrodítinou pomocí ji Paris odvezl do Tróje. Meneláův bratr Agamemnón se ujal vedení výpravy, jejímž cílem bylo unesenou Helenu přivést domů. Řekové město po deset let trvajícím obléhání dobyli a Meneláos si manželku odvedl zpět do Sparty.

Řecké mýty jsou bezesporu neodmyslitelnou součástí kultury západní civilizace. Proč ale nová kniha? Cožpak jich už nebylo napsáno dost? Někdo může namítnout, že o řeckých mýtech už bylo řečeno vše.¹ Takové tvrzení by však bylo mylné. Řecké mýty totiž ze své povahy nikdy nebyly něčím definitivním. „Mythos“ ve staré řečtině znamenal „slovo“, přeneseně „řeč“, „vyprávění“. Mythos byl tedy všechno to, co se povídalo o dávných lidech a bozích, o jejichž existenci byli tehdejší Řekové přesvědčeni. V antice však nikdy nevznikla a ani nemohla vzniknout nějaká závazná verze řeckých mýtů, která by mohla být obdobou křesťanských biblických knih. Neexistovala žádná definitivní verze řeckých mýtů, všechny jejich verze byly proto stejně správné.

Už v době, kdy řecké mýty vznikaly, existovalo tolik verzí, kolik bylo vypravěčů. Vyprávěli si je pokaždé jinak, přestože v nich vystupovaly tytéž postavy, které prožívaly obdobná dobrodružství. Každá řecká obec měla jiné tradice a jiné ambice. Mytické příběhy byly upravovány tak, aby se bezprostředně týkaly právě té obce, v níž se příběh vyprávěl. A každá nová generace si staré mýty znovu převyprávěla tak, aby posluchače zaujaly i v nových podmínkách. V neustále se měnícím světě mohly mýty zaujmout jenom tehdy, pokud lidé měli dojem, že se v nich vypráví o jejich současnosti, problémech, starostech i radostech. Jednotlivým bohům a hrdinům se v různých dobách a na různých místech připisovaly jiné činy a motivy i jiný původ. Často se zcela zásadně měnily i jejich vzájemné vztahy. Tyto proměny však nebyly nikdy libovolné, v řadě mytických vyprávění jsou od samého počátku obsaženy všechny jejich hlavní rysy. Řecké mýty charakterizuje nejen dynamická proměna, ale i obdivuhodná stabilita některých jejich aspektů.

Jeden z nejvlivnějších intelektuálů 20. století, antropolog Claude Lévi-Strauss, chápal mýty všech národů jako projev intelektuálního „kutilství“.

1 O řeckých mýtech naposledy: Gantz 1993; Calame 2000; Buxton 2004; Woodard 2007; Dowden – Livingstone 2011; Hansen 2020; Stuttard 2022. Za konzultace děkuji Aleně Hadravové.

Domácí kutil například z pračky a dětského kočárku sestrojí sekačku na trávu. Nejstarší kultury obdobným způsobem sestavovaly fragmenty historické paměti, náboženské představy a nejrůznější součásti kulturní tradice do nových celků, které donekonečna obměňovaly. Řecké mýty v tomto ohledu nebyly výjimkou. Od ostatních mytických kultur se však ta řecká lišila v tom, že toto „kutilství“ bylo přiznané, čímž dostala zcela výjimečný společenský význam.

I když v řeckých mýtech najdeme celou řadu výpůjček z kultury Předního východu, impulsem k jejich tvorbě a hlavním zdrojem inspirace byly vzpomínky na slavnou mykénskou minulost. V řeckých mýtech dominuje Argolis a mykénské hrady, jejichž impozantní zříceniny jsou dodnes trvalou připomínkou této velkolepé éry řecké historie. Mykénská civilizace, pyšníci se městy, hrady, silniční sítí, písmem, monumentální výtvarnou kulturou a rozsáhlými obchodními kontakty, prosperovala v egejské oblasti ve druhém tisíciletí před Kristem. Na konci tohoto tisíciletí však tato civilizace z dosud plně neosvětlených příčin zanikla. Nostalgie po dávné velikosti, která tvoří významný aspekt řeckých mýtů, byla produktem ekonomického úpadku po éře nebývalé prosperity. Po pádu mykénské civilizace většina Řeků živořila v chatrčích, do značné míry izolovaná od okolního světa. V nových a neskonale primitivnějších podmínkách, než v jakých Řekové žili dříve, představovalo vyprávění mytických příběhů situovaných do mykénských hradů a předchozích staletí jediný všeobecně dostupný kulturní projev.

Řecké mýty se od mýtů, které v Amazonii studoval Claude Lévi-Strauss, i od všech ostatních mýtů přírodních národů zásadně liší nejen tím, že se otevřeně hlásí k předcházející historické epoše. Jejich specifický charakter je daný také tím, že v antickém Řecku mytické myšlení nebylo jediným přístupem ke světu. Již od 7.–6. století před Kristem tu mýty existovaly jako paralela k subjektivní lyrické poezii či k racionální vědecké debatě. V Platónově dialogu *Prótagorás* z osmdesátých let 4. století před Kristem se hlavní postava filosofické debaty ptá: „Mám vám to, jakožto starší mladším, dokázat vypravováním mýtu či tak, že bych to vyložil prostou řečí?“ Tu mnozí z posluchačů odpověděli, aby vykládal, kterým způsobem chce.⁴²

Mýtus byl v Řecku plnohodnotnou alternativou k dokazování prostřednictvím racionální argumentace. V antickém Řecku nepozorujeme vývoj od

2 Platón, *Prótagorás* 320c (překlad František Novotný).

mýtu k racionalitě, ale spíše od převážně mytického k převážně racionálnímu chápání světa.³ Mýtus a racionalita tu nikdy nestály proti sobě, nýbrž vedle sebe, navzájem se doplňovaly a prolínaly. Nijak nás proto nesmí překvapit, že v řeckých mýtech hraje důležitou roli technika a technologie. Zeus je například pánem blesků, ale používá k tomu jakési vrhače, které mu Kyklópy vyrábějí s pomocí ohně vycházejícího z hlubin země. Výmluvným příkladem je také slavný dřevěný kůň s ukrytými Řeky, jehož Trójané našli na pobřeží. Na sérii zobrazení, která začíná na konci 8. století před Kristem, má kůň na nohou připevněna kolečka.⁴ Tento detail vysvětloval, jak bylo možné ohromného koně přemístit do Tróje.

Čteme-li mytické příběhy v antických literárních dílech nebo hledíme-li na jejich zobrazení v antickém malířství či sochařství, nesmíme nikdy zapomenout, že řecké mýty byly především vyprávěny. Tato vyprávění však už nikdo neuslyší. Z bohaté mytické tradice předávané ústním podáním se dochovaly pouze vzdálené ohlasy, navíc jenom coby více či méně nesouvislé fragmenty.

Především jsou to Homérovy eposy *Ílias* a *Odysseia*. Vznikly v 8. století před Kristem, kdy začíná v Řecku bouřlivý ekonomický vzestup, znovu se tu objevuje písmo, tentokrát však jde o ababetu, která se používá dodnes. V homérských básních se nám dochovaly nejstarší dochované příběhy o bozích a hrdinech řeckých mýtů.⁵ Básník Hésiodos okolo roku 700 před Kristem shrnul mytická vyprávění o původu řeckých bohů.⁶ Jednotlivým řeckým bohům jsou věnovány homérské hymny, které vznikly většinou v 7.–5. století před Kristem.⁷ V témže období se stává významnou součástí řecké kultury výtvarné umění, jehož inspirací byly od počátku především mýty.⁸

Z impozantního souboru řeckých literárních děl se však o řeckých mýtech dozvíme mnohem méně, než se všeobecně předpokládá. V 5. století před Kristem sice vznikl žánr psaných mýtů, ale žádné z těchto děl se nám v úplnosti nedochovalo.⁹ V téže době vznikly také divadelní hry,

3 Buxton 1999.

4 Sadurska 1986, 815 č. 22.

5 Homér, *Ílias* a *Odysseia* (česky: Homéros 1922, Homéros 1926).

6 *Theogoniá / Zrození bohů* (česky: Hésiodos 1976, 43–79).

7 Česky: *Homérské hymny* 1959.

8 Hlavní pramen pro antická výtvarná díla inspirovaná mýty: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* (LIMC), Zürich 1981–1999 a 2009. On-line obrazově-textová databáze: <https://weblimc.org/page/home>.

9 Smith – Trzaskoma 2022.

které byly řeckými mýty inspirovány.¹⁰ Z toho, co bylo napsáno a předváděno na řeckých jevištích, se ale dochoval jen nepatrný zlomek.¹¹ Antická literární díla obsahují pouze více či méně vzdálené a často úmyslně upravené ohlasy řecké orální mytické tradice. Dramatici i básníci se od tradičních mytických příběhů vědomě odchylovali, aby své publikum překvapili a zaujali.¹²

Hlavním pramenem pro poznání starých řeckých mýtů jsou díla římských autorů, kteří však jejich původní podobu měnili. Především se dochovaly monumentální latinsky psané *Proměny*, které zveřejnil v roce 8 po Kristu Publius Ovidius Naso.¹³ Neocenitelný pramen představují dva stručné řecky psané přehledy mýtů, které vznikly v římské epoše, díky nimž známe jejich základní osnovy. První z nich napsal Diodóros Sicilský v 1. století před Kristem, dílo připisované Apollodórovi vzniklo někdy v následujících dvou staletích. Dalším cenným pramenem jsou latinsky psané *Báje* připisované Hyginovi z 1.–2. století po Kristu.¹⁴ Tito antičtí autoři jsou pro nás neobyčejně cenní, protože znali a někdy i doslova citovali pasáže z bohaté literatury inspirované řeckými mýty, která je dnes již nenávratně ztracena.¹⁵

Logickým důsledkem stavu zachování řecké mytické tradice je skutečnost, že sice víme, co se v řeckých mytických příbězích stalo, ale v naprosté většině případů netušíme, proč a jak k tomu došlo, a nechápeme ani příčiny jednání mytických hrdinů a jejich cíle. Vysvětlení dějů v mytických příbězích se v dochované literatuře objevuje až v pozdní antice, kdy už živá orální tradice skončila a řada intelektuálů mýtům už ani nerozuměla. V případě raně křesťanských autorů můžeme předpokládat, že jim ani rozumět nechtěli; nabízené výklady měly pohanské bohy a mytické hrdiny naopak zesměšnit. Tyto výklady mohly navázat na tradici racionálních výkladů mýtů, která je stejně stará jako mýty samotné. Mýty pojaté coby zkreslené líčení historických událostí nebo meteorologických či jiných přírodních jevů vznikaly paralelně s mytickými vyprávěními. Za nejznámější dílo tohoto žánru je pokládán Palaifatosův spis ze 4. století před Kristem.¹⁶

10 Naposledy Stuttard 2024.

11 Česky: *Antické tragédie* 1970; Aischylos 1969; Sofoklés 1975; Eurípídés 1978; Eurípídés 1986; Eurípídés 1988.

12 Česky: Pindaros 2002, Pindaros 2021.

13 Česky: Ovidius 1974.

14 Česky: Pseudo-Hyginus 2013. Srov. též Hyginovo dílo *Astronomie* (česky Hyginus 2013).

15 O antických mýtech v poantické kultuře srov. Hadravová 2024.

16 Česky: Palaifatos 2005.

Vedle nejruznějších obměn orálně předávaných mýtů se v antické literatuře objevují i nové mytické příběhy. Nejznámější z nich je pohádka o Amorovi a Psýše, již římský spisovatel Apuleius ve 2. století po Kristu vložil do svých *Proměn*. Přestože se jedná o velmi dobře známý antický příběh, do této knihy jsme jej nezařadili, ale každý si může přečíst půvabný Apuleiův text.¹⁷ Z téhož důvodu jsme do knihy nezařadili populární příběhy o Filémonovi a Baukidě nebo o Pygmaliónovi, které vytvořil Ovidius a barvitě je vypráví ve svých *Proměnách*.¹⁸

Knihy zprostředkovávající řecké mýty dnešním čtenářům se navzájem velmi liší, což nijak nepřekvapuje. Řecké mýty lze totiž přirovnat k temné noční obloze. Vidíme jenom hvězdy a víme, že spolu navzájem souvisejí, ale nevíme jak a proč. Černé nebe na noční obloze jsou ta neznámá místa v dochovaných dokladech o řecké mytologii. Každý, kdo o řeckých mýtech píše, je nutně musí dotvářet. Někdy stačí malé doplnění, ale ve většině případů je třeba doplnit celý příběh, protože známe jenom výchozí situaci a konečný výsledek. Navíc v antické tradici všechna vyprávění existují v celé řadě verzí, které se navzájem často vylučují. Řecké mýty nelze vyprávět jinak, než že si budeme vybírat a navzájem kombinovat svědectví pocházející od různých autorů, kteří psali v často velmi vzdálených epochách. I řecké mýty, jež najdeme na stránkách děl renomovaných vědců, jsou vyprávění složená z různorodých komponent, které vytvořili různí umělci a které původně mohly mít zcela jiné funkce.

Nejobektivnější jsou odborná díla, jež podávají více či méně úplný přehled o tom, co se nám o řeckých mýtech z antiky dochovalo jak v literárních dílech, tak ve výtvarném umění. Jako příklad lze uvést bestseller Roberta Gravesa *Řecké mýty*, poprvé vydaný v roce 1955, v němž jsou shrnuty a utříděny všechny verze jednotlivých mýtů.¹⁹ Autor je však současně interpretoval podle tehdejšího přístupu obvyklého v odborné literatuře. Graves hledal původ mytických příběhů ve skutečných historických událostech nebo v náboženských rituálech. V tomto ohledu však již dnes jeho kniha zastarala, protože současní badatelé mýty tímto způsobem nevykládají.

Největší čtenářské popularity se těší různá převyprávění řeckých mýtů. Jde zpravidla o kompilace, v nichž autoři pouze převyprávějí všechno, co

17 Česky: Apuleius 1974, 106–150.

18 Ovidius 1974, 232–236, 277–279.

19 Kerényi 1951 (česky: Kerényi 1996); Graves 1955 (česky: Graves 1982); Kerényi 1958 (česky: Kerényi 1998). Do této kategorie patří také českým čtenářům známé knihy: Saska – Groh 1898; Trencsényi-Waldapfel 1967.

už bylo převyprávěno předtím.²⁰ Kniha, již právě držíte v ruce, se pokouší o méně obvyklý postup: převyprávění mýtů na základě systematického studia antických pramenů.²¹ Jejím cílem je dochované fragmenty sestavit do souvislého vyprávění, což ovšem předpokládá, že chybějící části musely být doplněny. Tato doplnění respektují antickou tradici a nesmí být nikdy v rozporu s tím, co o řeckých mýtech víme z antických písemných pramenů či výtvarného umění.

Z nesčetných variant mýtu vždy vybíráme pouze jednu. Tento přístup používali již od 5. století před Kristem antičtí mytografové. Výběrem pouze jedné varianty jsou čtenáři samozřejmě ochuzeni. Jedině tento přístup však umožňuje, aby čtenář mytický příběh vnímal jako souvislý celek. Současní autoři při převyprávění řeckých mýtů dávají přednost nejstarším verzím a upřednostňují verze, které se ujaly v poantické epoše, a čtenáři je tedy dobře znají. Těmito zásadami se řídí i tato kniha. Někdy je však dodržet nelze, což platí například o mýtu vyprávějícím o zrození Heleny. Podle nejstarší verze ji porodila Nemesis, která před Diem prchala v podobě husy. Zeus se však proměnil v labuť, dohonil ji a zmocnil se jí. Bylo proto zcela logické, že Helené opustila matčino tělo jako vejce.²² Všeobecně se však ujala verze, že se Zeus v podobě labutě spojil se smrtelnou ženou Lédou. Dali jsme přednost této verzi, i když nijak nevysvětluje, proč Léda snesla vejce, přestože se v ptáka neproměnila.

Mýty si antičtí Řekové vyprávěli proto, aby mohli prostřednictvím jejich protagonistů a dějů hledat odpovědi na základní otázky života. Lidé o nich přemýšleli i v následujících třech tisíciletích. Dnes se jejich prostřednictvím můžeme spojit nejenom s našimi předky, ale i současníky, což fatálně podceňuje výše zmíněná nepravá Jane Wilkinsonová. Poantický svět se k antickým mýtům neustále vracel, ale pokaždé z jiných důvodů. Zákonitě se tak do popředí zájmu dostávaly jiné postavy. Jestliže v revoluční atmosféře počátku 19. století člověka fascinoval Prométheus a jeho heroický vzdor, o sto let později přitahovalo naopak tápání Oidipovo a bloudění Odysseovo. Na konci 20. století se do popředí dostávají Héraklés a Perseus, hrdinové, které milovali již staří Řekové, protože to byli lidé, kteří se vyrovnali všemocným

20 V češtině především: Petiška 1958; Zamarovský 1965; Slušný 2008. Ve světových jazycích se na trhu v poslední době prosadila série, kterou napsal populární britský herec: Fry 2017 (česky Fry 2023); Fry 2018 (česky Fry 2020b); Fry 2020a (česky Fry 2021).

21 Vernant 1999 (česky: Vernant 2001); Buxton 2022; Johnson 2023.

22 Gantz 1993, 319–320.

bohům. Ukázalo se rovněž, že organický život nelze oddělit od neživotného prostředí, a do popředí našich úvah se proto logicky dostala řecká bohyně Gáia.

Obdivuhodná životaschopnost antických mýtů pramení z toho, že oslovují i ty, kdo o starověkém Řecku vůbec nic nevědí. Tyto příběhy totiž pojednávají také o věcech obecných, trvale aktuálních. S našimi dnešními starostmi například rezonuje mýtus o Erysichthonovi, který pokácel strom zasvěcený Démétře. Bohyně ho potrestala smrtí hladem. Spáchaný zločin a udělený trest dávají smysl, byť je náš svět na hony vzdálený starověkému Řecku. Sobeckým drancováním životního prostředí si lidé podřezávají větev, na níž sedí, podobně jako kdysi Erysichthón. Příběh lze chápat ještě obecněji: kdokoli se svému okolí odcizí natolik, že je chápe výlučně jako zdroj uspokojování svých potřeb, odsoudí se tím k vlastnímu zániku.

Dnes už na olympské bohy nevěříme, jenže bez nich tyto příběhy ztrácejí smysl, a proto je nelze z mýtů vyškrtnout. Byla by to ostatně škoda, protože dnes můžeme olympským bohům porozumět lépe než kdykoli dřív. Díky našim vyspělým technologiím máme k bohům v jistém smyslu blíže než staří Řekové. Umíme létat, proměňujeme se k nepoznání, můžeme být na kolika místech si vzpomeneme a můžeme se kdykoli spojit, s kým chceme. Teoreticky můžeme cokoli, co nás napadne, protože věříme, že neexistují žádné překážky, které by se nedaly dříve či později odstranit. Na druhé straně se díky olympským bohům můžeme na člověka podívat ze zcela jiného úhlu právě proto, že se od lidí zásadně liší. Umožňují nám uvědomit si, kdo vlastně jsme a kam jako lidstvo směřujeme. Tím se dostávají do nového světla i tyto nejstarší evropské příběhy, o nichž pojednává tato dvousvazková kniha.

Na konci každého dílu *Řeckých mýtů* najde čtenář pomůcky, které mu pomohou se v textu lépe zorientovat.²³ Vážným zájemcům o řeckou mytologii je určený seznam nejdůležitějších odkazů na antická literární díla, jimiž byly jednotlivé kapitoly inspirovány.²⁴ Každému čtenáři četbu usnadní přehledné genealogické tabulky, které odpovídají verzi, již autor v textu použil.²⁵ Rejstřík odkazuje nejenom na příslušné stránky, ale může posloužit také

23 Základní informace čtenář najde v českých příručkách: Svoboda 1973; Bahník 1974; Adkins – Adkins 2011.

24 Výběr odborné literatury o jednotlivých božstvech a hrdinech: Aguirre – Buxton 2020; Bloom 2007; Buxton 1980; Buxton 2022; Buxton 2023; Allan 2018; Almqvist 2022; Budin 2016; Cyrino 2010; Da Silva 2008; Deacy 2008; Delcourt 1982; Diggle 1970; Dowden 2006; Edelstein – Edelstein 1945; Edwards 1979; Foley 1994; Frontisi-Ducroux 1975; Karakantza 2023; Le Bars-Tosi 2017; Most 1998; Ogden 2013a; Ogden 2013b; Olivieri 2017; Salowey 2021; Seaford 2006.

25 Upravené verze uvedené v Gantz 1993, 804–821; Buxton 2012, 44–45.

coby jakýsi slovník obsahující stručné charakteristiky jednotlivých postav a zmiňovaných lokalit.

Řecké mýty spolu navzájem úzce souvisejí a lze je řadit a seskupovat do větších celků různými způsoby. V prvním díle, *O bozích a lidech*, nejprve představujeme rodinu olympských bohů a pak shrnujeme rodové ságy. Řecké mýty vděčí za svoji oblibu především tomu, že pojednávají o rodině – trvalém zdroji těch nejintenzivnějších emocí ve všech civilizacích a historických epochách. Vedle příběhů o lásce a nenávisti v rodině vyprávějí tyto mýty především o konfrontaci s jinakostí, jejímž ztělesněním jsou jednak olympští bozi, jednak zrůdy a netvoři, jimž musí hrdinové čelit. Druhý díl se proto jmenuje *O hrdinech*. První část obsahuje příběhy nejvýznamnějších řeckých hrdinů počínaje Perseem a Théseem konče. Druhá část shrnuje příběhy o slavných hrdinských výpravách, z nichž je nejznámější výprava za dobytím Tróje a dobrodružné putování na lodi jménem Argó.

BIBLIOGRAFIE

- Adkins – Adkins 2011:** Adkins, Lesley – Adkins, Roy A., *Starověké Řecko. Encyklopedická příručka*, Praha 2011.
- Aguirre – Buxton 2020:** Aguirre, Mercedes – Buxton, Richard, *Cyclops: The Myth and Its Cultural History*, Oxford 2020.
- Aischylos 1969:** Aischylos, *Prométheus*, překlad František Stiebitz, Praha 1969.
- Allan 2018:** Allan, Arlene, *Hermés. Gods and Heroes of the Ancient World*, London 2018.
- Almquist 2022:** Almquist, Olaf, *Chaos, Cosmos and Creation in Early Greek Theogonies. An Ontological Exploration*, London 2022.
- Antické tragédie 1970:** *Antické tragédie*, překlad Rudolf Mertlík a Ferdinand Stiebitz, Praha 1970.
- Apuleius 1974:** Apuleius, *Zlatý osel*, překlad Václav Bahník, Praha 1974.
- Bahník 1974:** Bahník, Václav, et alii, *Slovník antické kultury*, Praha 1974.
- Bažant 2017:** Bažant, Jan, *Perseus a Medusa. Zobrazení mýtu od počátku do dneška*, Praha 2017.
- Bloom 2007:** Bloom, Harold (ed.), *Sophocles' Oedipus Rex*, New York 2007.
- Boardman 1988, 1990:** Boardman, J., et alii, s. v. „Herakles“ in: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* IV, 728–838/1988, V, 1–192/1990.
- Budin 2016:** Budin, Stephanie, *Artemis, Gods and Heroes of the Ancient World*, London 2016.
- Buxton 1980:** Buxton, R. G. A., „Blindness and Limits: Sophokles and the Logic of Myth“, *The Journal of Hellenic Studies* 100/1980, s. 22–37.
- Buxton 1999:** Buxton, Richard (ed.), *From Myth to Reason? Studies in the Development of Greek Thought*, Oxford 1999.

- Buxton 2004:** Buxton, Richard, *The Complete World of Greek Mythology*, London 2004.
- Buxton 2022:** Buxton, Richard, *The Greek Myths that Shape the Way We Think*, London 2022.
- Buxton 2023:** Buxton, Richard, „From Helios to Asklepios: Contrasting and Complementary Perceptions of Divinity“ in: Manolis I. Stefanakis, et alii (eds.), *Religion and Cult in the Dodecanese During the First Millennium BC*, Archeopress 2023, s. 8–25.
- Calame 1990:** Calame, Claude, *Thésée et l'imaginaire athénien: légende et culte en Grèce antique*, Paris 1990.
- Calame 2000:** Calame, Claude, *Poétique des mythes dans la Grèce Antique*, Paris 2000.
- Cyrino 2010:** Cyrino, Monica S., *Aphrodite, Gods and Heroes of the Ancient World*, London 2010.
- Da Silva 2008:** Da Silva, Jill, „Ecocriticism and Myth: The Case of Erysichthon“, *Interdisciplinary Studies in Literature and Environment*, Summer 15, 2/2008, s. 103–116.
- Deacy 2008:** Deacy, Susan, *Athena. Gods and Heroes of the Ancient World*, London 2008.
- Delcourt 1982:** Delcourt, Marie, *Hephaistos ou la légende du magicien*, Paris 1982.
- Diggle 1970:** Diggle, James, *Euripides: Phaethon*, Cambridge 1970.
- Dougherty 2006:** Dougherty, Carol, *Prometheus. Gods and Heroes of the Ancient World*, London 2006.
- Dowden 2006:** Dowden, Ken, *Zeus. Gods and Heroes of the Ancient World*, London 2006.
- Dowden – Livingstone 2011:** Dowden, Ken – Livingstone, Niall (eds.), *A Companion to Greek Mythology*, Oxford 2011.
- Edelstein – Edelstein 1945:** Edelstein, Emma J. – Edelstein, Ludwig, *Asclepius. A Collection and Interpretation of the Testimonies*, Baltimore 1945.
- Edwards 1979:** Edwards, Ruth B., *Kadmos the Phoenician: Study in Greek Legends and the Mycenaean Age*, Amsterdam 1979.
- Eurípidés 1978:** Eurípidés, *Trójanky a jiné tragédie*, překlad Ferdinand Stiebitz a Olga Valešová, Praha 1978.
- Eurípidés 1986:** Eurípidés, *Hippolytos a jiné tragédie*, překlad Rudolf Mertlík, Praha 1986.
- Eurípidés 1988:** Eurípidés, *Héraklés a jiné tragédie*, překlad Jaroslav Klier, Jiří Klier a Helena Kurzová, Praha 1988.
- Foley 1994:** Foley, Helene P., *The Homeric Hymn to Demeter. Translation, Commentary and Interpretative Essay*, Princeton 1994.
- Frontisi-Ducroux 2000:** Frontisi-Ducroux, Françoise, *Dédale. Mythologie de l'artisan en Grèce ancienne*, Paris 2000.
- Fry 2017:** Fry, Stephen, *Mythos*, London 2017.
- Fry 2018:** Fry, Stephen, *Heroes*, London 2018.
- Fry 2020a:** Fry, Stephen, *Troy*, London 2020.
- Fry 2020b:** Fry, Stephen, *Hrdinové*, překlad Tomáš Bíla, Praha 2020.
- Fry 2021:** Fry, Stephen, *Trója*, překlad Tomáš Bíla, Praha 2021.
- Fry 2023:** Fry, Stephen, *Mýty*, překlad Tomáš Bíla, Praha 2023.
- Gantz 1993:** Gantz, Timothy, *Early Greek Myth. A Guide to Literary and Artistic Sources*, Baltimore 1993.
- Graf 2009:** Graf, Fritz, *Apollo, Gods and Heroes of the Ancient World*, London 2009.
- Graves 1955:** Graves, Robert, *The Greek Myths*, London 1955.
- Graves 1982:** Graves, Robert, *Řecké mýty*, překlad Jiří Hanuš, Praha 1982.

- Hadravová 2024:** Hadravová, Alena, *Řecké mýty v literární a výtvarné tradici*, Praha 2024.
- Hansen 2020:** Hansen, William, *Classical Mythology. A Guide to Mythical World of the Greeks and Romans*, Oxford 2020.
- Homéros 1922:** Homéros, *Příhody Odysseovy*, překlad Otmar Vaňorný, Praha 1922.
- Homéros 1926:** Homéros, *Ílias*, překlad Otmar Vaňorný, Praha 1926.
- Homérské hymny 1959:** *Homérské hymny. Válka žab a myší*, překlad Otakar Smrčka, Praha 1959.
- Hésiodos 1976:** Hésiodos, *Železný věk*, překlad Julie Nováková, Praha 1976.
- Hyginus 2013:** Hyginus, Gaius Iulius, *O astronomii (Sphaera Octava. Mýty a věda o hvězdách 2)*, překlad Alena Hadravová, Praha 2013.
- Johnston 2023:** Johnston, Sarah Iles, *Gods and Mortals. Ancient Greek Myths for Modern Readers*, Princeton – Oxford 2023.
- Karakantza 2023:** Karakantza, Efimia D., *Antigone*, London 2023.
- Kerényi 1951:** Kerényi, Karl, *Die Mythologie der Griechen, sv. I: Die Götter- und Menschheitsgeschichten*, Zürich 1951.
- Kerényi 1958:** Kerényi, Karl, *Die Mythologie der Griechen, sv. 2: Die Heroen der Griechen*, Zürich 1958.
- Kerényi 1996:** Kerényi, Karl, *Mytologie Řeků I*, překlad Jan Binder, Praha 1996.
- Kerényi 1998:** Kerényi, Karl, *Mytologie Řeků II*, překlad Jan Binder, Praha 1998.
- Lee 2015:** Lee, Mireille M., *Body, Dress, and Identity*, Cambridge 2013.
- Le Bars-Tosi 2017:** Le Bars-Tosi, Florence, „Devin médecin ou prêtre sorcier? Mélampous à travers l'iconographie de Grande-Grèce et de Sicile“, in: Marti Csado, Tamara – Savva, Maria (eds.), *Le traitement. De la notion physique à ses représentations métaphoriques dans l'Antiquité gréco-romaine classique et tardive*, Paris 2017, s. 121–135.
- Letao 2013:** Letao, David D., „Adolescent Hair-growing and Hair-cutting Rituals in Ancient Greece: A Sociological Approach“, in: Dodd, David – Faraone, Christopher A., *Initiation in Ancient Greek Rituals and Narratives*, London 2013, s. 120–140.
- Most 1998:** Glenn W. Most, „Hesiod's Myth of the Five (or Three or Four) Races“, *Proceedings of the Cambridge Philological Society* 43/1998, s. 104–127.
- Orfeův sestup 2011:** *Orfeův sestup do podsvětí. Výbor z orfických textů*, uspořádal Křištof A. Erhart, Červený Kostelec 2011.
- Ovidius 1974:** Ovidius, *Proměny*, překlad Ivan Bureš, Praha 1974.
- Ogden 2008:** Ogden, Daniel, *Perseus*, London 2008.
- Ogden 2013a:** Ogden, Daniel, *Drakōn: Dragon Myth and Serpent Cult in the Greek and Roman Worlds*, Oxford 2013.
- Ogden 2013b:** Ogden, Daniel, *Dragons, Serpents, and Slayers in the Classical and Early Christian World. A Sourcebook*, Oxford 2013.
- Ogden 2021:** Ogden, Daniel (ed.), *The Oxford Handbook of Heracles*, Oxford 2021.
- Olivieri 2017:** Olivieri, M. F., et alii, „Pharmacology and Psychiatry at the Origins of Greek Medicine: The Myth of Melampus and the Madness of the Proetides“, *Journal of the History of the Neurosciences* 26, 2/2017, s. 193–215. DOI: <https://doi.org/10.1080/0964704X.2016.1211901>
- Palaifatos 2005:** Palaifatos, *O neuvěřitelných příbězích*, překlad Irena Radová, Praha 2005.
- Petiška 1958:** Petiška, Eduard, *Staré řecké báje a pověsti*, Praha 1958.

- Pindaros 2002:** Pindaros, *Olympijské zpěvy*, překlad Jan Šprincl, Praha 2002.
- Pindaros 2021:** Pindaros, *Pýthijské zpěvy*, překlad Robert Roreitner se Sylvou Fischerovou, Praha 2021.
- Pseudo-Hyginus 2013:** Pseudo-Hyginus, *Báje (Sphaera Octava. Mýty a věda o hvězdách I)*, překlad Alena Hadravová, Praha 2013.
- Roscher 1884–1937:** Roscher, Wilhelm Heinrich (ed.), *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie*, Leipzig 1884–1937.
- Sadurska 1986:** Sadurska, Anna, s. v. „Equus troianus“, in: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* III, 1/1986, s. 813–817.
- Salowey 2021:** Salowey, Christina A., „The Gigantomachy“, in: Daniel Ogden (ed.), *The Oxford Handbook of Heracles*, Oxford 2021, s. 235–250.
- Saska – Groh 1898:** Saska, Leo František – Groh, František, *Mythologie Řekův a Římanův*, Praha 1898.
- Seaford 2006:** Seaford, Richard, *Dionysos. Gods and Heroes of the Ancient World*, London 2006.
- Slušný 2010:** Slušný, Jaromír, *Nejkrásnější řecké báje a pověsti*, Praha 2008.
- Smith – Trzaskoma 2022:** Smith, R. Scott – Trzaskoma, Stephen (eds.), *The Oxford Handbook of Greek and Roman Mythography*, New York 2022.
- Sofoklés 1975:** Sofoklés, *Tragédie*, překlad Ferdinand Stiebitz, Václav Dědina a Radoslav Hošek, Praha 1975.
- Stafford 2012:** Stafford, Emma, *Heracles*, London 2012.
- Stuttard 2022:** Stuttard, David, *Greek Mythology. A Traveller's Guide from Mount Olympus to Troy*, London 2022.
- Stuttard 2024:** Stuttard, David (ed.), *Looking at Greek Drama: Origins, Contexts and Afterlives of Ancient Plays and Playwrights*, London 2024.
- Svoboda 1973:** Svoboda, Ludvík, et alii, *Encyklopedie antiky*, Praha 1973.
- Trencsényi-Waldapfel 1967:** Trencsényi-Waldapfel, Imre, *Mytologie*, Praha 1967.
- Vernant 1999:** Vernant, Jean-Pierre, *L'univers, les dieux, les hommes: récits grecs des origines*, Paris 1999.
- Vernant 2001:** Vernant, Jean-Pierre, *Vesmír, Bohové, Lidé. Nejstarší řecké mýty*, překlad Zuzana Dlabalová, Praha 2001.
- Woodard 2007:** Woodard, Roger (ed.), *The Cambridge Companion to Greek Mythology*, Cambridge 2007.
- Wünsche 2003:** Wünsche, Raimund (ed.), *Herakles/Herkules*, München 2003.
- Zamarovský 1965:** Zamarovský, Vojtěch, *Bohové a hrdinové antických bájí*, Praha 1965.

O BOZÍCH

CHAOS

Jsem Chaos, nikdo není starší než já, a proto mi právem náleží první slovo. Mnou všechno počalo. Povím vám o tom, nejdřív však musím zdůraznit jedno. Byl jsem na počátku světa a budu jeho nedílnou součástí i v budoucnu, až do konce věků. Jsem všude a ve všem, i když se o tom mnoho nemluví. Na světě byl později nastolen řád a od té doby se neustále mluví o tom, jaký by být měl a jaký by být neměl. Jenže opak řádu je neméně důležitý. Chaos je pozadí, na němž celý svět vznikl a bez něhož by se zhroutil. Jsem předpoklad řádu a záruka jeho trvání. Díky mně se vše děje a bude dít i nadále.

Netuším, odkud jsem se vzal, a nemám, koho bych se zeptal, protože neexistuje nikdo starší než já. Víím však, že jsem vznikl, a že vzápětí po mně přišli Gáia a Erós. Možná jsem vznikl právě proto, aby se ti dva mohli objevit. Nemám pro takové tvrzení žádné důkazy, ale jiné vysvětlení mě nenapadá. Beze mě by ti dva vzniknout nemohli. Neměli by totiž kde vzniknout, ani důvod, aby se tu objevili.

S Gáiou vzniklo prostředí, v němž mohl být stvořen hmotný svět, ona je matkou všehomíru i vás, kdo se na zemi dnes nacházíte. Ovšem pouze díky prvotnímu Erótovi, bez něj by Gáia vůbec nic nevytvořila. Teprve s ním vznikl mechanismus tvoření. Erós je tou přitažlivou silou, díky níž se různé spojuje, aby se mohlo zrodit něco, co tu předtím nebylo. Tento prvotní Erós existoval dříve než touha bytostí, které spojoval. Erós, syn Afrodity, se na světě objevil, až když se bohyně zrodila z mořské pěny. Tehdy se zrodili oba, matka i její syn. Na světě se současně objevila bohyně lásky a chlapec s lukem, z něhož střílí šípy lásky.

Já jsem se na vzniku Gáie ani Eróta nijak nepodílel, ale kdybychom se nesetkali, svět by nevznikl. To je mimochodem jasný důkaz jeho jedinečnosti. My tři máme různý původ, vytvořili jsme však dohromady trojici, z níž pochází všechno další. Erós je svým způsobem můj opak. On přitahuje a propojuje, já odpuzuji a rozděluji. Díky němu věci vznikají, kvůli mně zanikají, což je neméně důležité. K tomu, aby něco nového mohlo vzniknout, je třeba prostor, a ten existuje jen díky mně.

Když se však na svět podíváte z jiného úhlu, jsem protějšek a alternativa Gáie. Erós coby princip tvoření sám pochopitelně nic stvořit nemůže. Chaos je však princip ničení i stav, proto já tvořit mohu. Svět, který jsem stvořil já, není tak známý jako ten, co stvořila Gáia. Přesto mě i mé děti všichni znáte, ačkoli některé z nich vás ani trochu netěší. Naříkáte, proč